

Predmet C-108/24 [Biamek]ⁱ**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda****Datum podnošenja:**

8. veljače 2024.

Sud koji je uputio zahtjev:

Sąd Apelacyjny w Warszawie (Poljska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

31. siječnja 2024.

Žalitelj:

Bank Millennium S.A.

Druga stranka u postupku:

AC

Predmet glavnog postupka

Tužba za plaćanje na ime neosnovanog plaćanja izvršenog na temelju ugovora koji sadržava nepoštene odredbe o utvrđivanju tečaja koji se koristi za izračun obroka i salda kredita.

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Tumačenje članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima te tumačenje načela djelotvornosti, pravne sigurnosti i proporcionalnosti; pravna osnova: članak 267. UFEU-a.

ⁱ Naziv ovog predmeta je izmišljen i ne odgovara stvarnom imenu nijedne stranke u postupku.

Prethodna pitanja

Je li u slučaju da nije moguće održati ugovor na snazi nakon uklanjanja nepoštenih ugovornih odredbi u skladu s člankom 6. stavkom 1. i člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13 te načelima djelotvornosti, pravne sigurnosti i proporcionalnosti tumačenje nacionalnog prava prema kojem:

1. rok zastare zahtjeva za povrat prodavatelja robe ili pružatelja usluga prema potrošaču ne počinje teći sve dok potrošač izvršava ugovor i ne podnosi protiv nje tužbu ili prigovore koji se temelje na nedopuštenosti ugovornih odredbi;

2. se uzimanje u obzir zastare zahtjeva za povrat prodavatelja robe ili pružatelja usluga prema potrošaču protivi pravičnosti povezanoj s tim da je razlog za nepotraživanje te tražbine bilo to da potrošač izvršava ugovor i ne podnosi tužbu ili prigovore koji se temelje na nedopuštenosti ugovornih odredbi, a učinci uklanjanja nedopuštenih odredbi iz ugovora i uvjeti za to da stranke ostvare zahtjeve za povrat nisu jasno i dosljedno definirani u sudskoj praksi?

Navedene odredbe prava Zajednice

Ugovor o funkcioniranju Europske unije: članak 169. stavak 1.

Povelja Europske unije o temeljnim pravima: članak 38.

Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24. i ispravak SL 2024., L 90009): četvrta, dvadeset prva i dvadeset četvrta uvodna izjava, članak 3. stavci 1. i 2., članak 4. stavak 2., članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1.

Direktiva 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL 2011., L 304, str. 64.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 260.): uvodna izjava 17. i članak 2. točka 1.

Navedene odredbe nacionalnog prava

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Ustav Republike Poljske od 2. travnja 1997.): članak 76.

2. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Zakon od 23. travnja 1964. o Građanskom zakoniku) (pročišćeni tekst: Dz.U. iz 2023., poz. 1610., u daljnjem tekstu: Građanski zakonik):

Pravo se ne može koristiti na način koji je protivan društveno-ekonomskoj svrsi tog prava ili načelima društvenog suživota. Takvo postupanje ili propuštanje nositelja prava ne smatra se izvršavanjem prava o kojem je riječ i nije obuhvaćeno zaštitom (članak 5. Građanskog zakonika).

Potrošač je fizička osoba koja s poduzetnikom obavlja pravnu radnju koja nije izravno povezana s njegovom poslovnom ili profesionalnom djelatnosti (članak 22.¹ Građanskog zakonika).

Pravna radnja koja nije zakonita ili je usmjerena na zaobilaženje zakona ništava je, osim ako se relevantnom odredbom predviđa drukčiji učinak, osobito onaj da se umjesto ništavih odredbi pravne radnje uključuju odgovarajuće zakonske odredbe (članak 58. stavak 1. Građanskog zakonika).

Podložno iznimkama predviđenima zakonom, pravo na tužbu imovinske naravi podliježe zastari (članak 117. stavak 1. Građanskog zakonika).

Nakon isteka roka zastare dužnik se može osloboditi svoje obveze, osim ako se ne odrekne zastare. Međutim, odricanje od prigovora zastare prije isteka njezina roka ništavo je (članak 117. stavak 2. Građanskog zakonika).

Nakon isteka roka zastare više nije moguće istaknuti potraživanje protiv potrošača (članak 117. stavak 2.¹ Građanskog zakonika uveden od 9. srpnja 2018.).

U iznimnim slučajevima sud može, nakon odvagivanja interesa stranaka, ne uzeti u obzir istek roka zastare za tužbu protiv potrošača ako to zahtijeva pravičnost (članak 117.¹ stavak 1. Građanskog zakonika uveden od 9. srpnja 2018.).

Pri izvršavanju ovlasti iz stavka 1. sud osobito mora uzeti u obzir: 1. trajanje roka zastare; 2. duljinu razdoblja od isteka roka zastare do trenutka podnošenja tužbe; 3. prirodu okolnosti koje su dovele do toga da nositelj prava nije podnio tužbu, uključujući utjecaj ponašanja dužnika na kašnjenje nositelja prava s podnošenjem tužbe (članak 117.¹ stavak 2. Građanskog zakonika uveden od 9. srpnja 2018.).

Osim ako je posebnom odredbom predviđeno drukčije, rok zastare iznosi deset godina, a za tužbe u pogledu periodičnih činidbi i tužbe koje su povezane s obavljanjem gospodarske djelatnosti taj rok iznosi tri godine (članak 118. Građanskog zakonika u verziji koja je bila na snazi do 8. srpnja 2018.).

Osim ako je posebnom odredbom predviđeno drukčije, rok zastare iznosi šest godina, a za zahtjeve u pogledu periodičnih činidbi i zahtjeve povezane s obavljanjem gospodarske djelatnosti taj rok iznosi tri godine. Međutim, rok zastare završava posljednjeg dana kalendarske godine, osim ako je rok zastare kraći od dvije godine (članak 118. Građanskog zakonika u verziji koja je bila na snazi od 9. srpnja 2018.).

Rok zastare počinje teći od dana kada se tužba može podnijeti. Ako podnošenje tužbe ovisi o tome da nositelj prava mora poduzeti određenu radnju, rok počinje

teći od dana kada bi se tužba mogla podnijeti da je nositelj prava poduzeo radnju u najranijem mogućem roku (članak 120. stavak 1. Građanskog zakonika).

Rok zastare prekida se: 1. svakim pokretanjem postupka pred sudom ili drugim tijelom ovlaštenim za razmatranje predmeta ili provedbu zahtjeva te vrste ili postupka pred arbitražnim sudom koji je pokrenut izravno u svrhu zahtijevanja ili utvrđivanja ili pak namirenja ili osiguranja tražbine; 2. ako osoba protiv koje se može podnijeti tužba prizna tražbinu (članak 123. stavak 1. Građanskog zakonika).

Ugovorne stranke mogu slobodno urediti pravni odnos pod uvjetom da se sadržaj ili svrha ugovora ne protive bitnim obilježjima (prirodi) tog odnosa, zakonu ili načelima društvenog suživota (članak 353.¹ Građanskog zakonika).

Dužnik mora postupati s pažnjom dobrog domaćina (obveza dužne pažnje) (članak 355. stavak 1. Građanskog zakonika).

Kako bi se definirala obveza dužne pažnje u okviru gospodarske djelatnosti, valja voditi računa o profesionalnoj prirodi te djelatnosti (članak 355. stavak 2. Građanskog zakonika).

Odredbe potrošačkog ugovora o kojima se nije pojedinačno pregovaralo nisu obvezujuće za potrošača ako se njima utvrđuju prava i obveze potrošača na način koji nije u skladu s dobrim običajima i koji grubo narušava njegove interese (nedopuštene ugovorne odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavna davanja stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način (članak 385.¹ stavak 1. Građanskog zakonika).

Ako neka ugovorna odredba prema stavku 1. nije obvezujuća za potrošača, u preostalom dijelu ugovor ostaje obvezujući za stranke (članak 385.¹ stavak 2. Građanskog zakonika).

Odredbe ugovora o kojima se nisu vodili pojedinačni pregovori jesu one na čiji sadržaj potrošač nije imao nikakav konkretan utjecaj. To se posebno odnosi na ugovorne odredbe preuzete iz predloška ugovora koji je druga ugovorna stranka predložila potrošaču (članak 385.¹ stavak 3. Građanskog zakonika).

Teret dokazivanja da su se o određenoj odredbi vodili pojedinačni pregovori na onoj je stranci koja se na to poziva (članak 385.¹ stavak 4. Građanskog zakonika).

Ocjena usklađenosti ugovorne odredbe s dobrim običajima provodi se prema stanju u trenutku sklapanja ugovora, vodeći računa o njegovu sadržaju i okolnostima njegova sklapanja te uzimajući u obzir ostale ugovore povezane s ugovorom koji sadržava odredbu koja je predmet ocjene (članak 385.² Građanskog zakonika).

Onaj tko bez pravne osnove stekne imovinsku korist na štetu druge osobe, dužan ju je vratiti u naravi, a ako to nije moguće, nadoknaditi njezinu vrijednost (članak 405. Građanskog zakonika).

Odredbe prethodnih članaka osobito se primjenjuju na neosnovano plaćene iznose (članak 410. stavci 1. i 2. Građanskog zakonika).

Iznosi su neosnovano plaćeni ako onaj tko ih je platio uopće nije imao takvu obvezu ili je nije imao prema osobi kojoj je plaćao, ili ako je osnova za plaćanje prestala postojati ili cilj koji se želi postići plaćanjem nije postignut, ili ako je pravna radnja kojom se obvezuje na plaćanje bila ništava i nije postala valjana nakon izvršenja plaćanja (članak 410. stavak 2. Građanskog zakonika).

Ako rok izvršenja plaćanja nije određen niti proizlazi iz prirode obveze, plaćanje se mora izvršiti odmah nakon poziva dužniku na izvršenje (članak 455. Građanskog zakonika).

Ako dužnik kasni s plaćanjem novčanog iznosa, vjerovnik može zahtijevati plaćanje zatezних kamata, iako nije pretrpio nikakvu štetu te iako je kašnjenje bilo posljedica okolnosti za koje dužnik ne snosi odgovornost (članak 481. stavak 1. Građanskog zakonika).

Kada zbog odustajanja od ugovora stranke moraju izvršiti povrat uzajamnih činidbi, svaka od njih ima pravo zadržavanja sve dok druga stranka ne ponudi povrat primljene činidbe ili ne zajamči povrat (članak 496. Građanskog zakonika).

Odredba prethodnog članka odgovarajuće se primjenjuje u slučaju raskida ili ništavosti dvostrano obvezujućeg ugovora (članak 497. Građanskog zakonika).

3. Ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Zakon od 13. travnja 2018. o izmjeni Zakona o Građanskom zakoniku i određenih drugih zakona (Dz.U. iz 2018., poz. 1104.)

Odredbe Građanskog zakonika, u verziji ovog zakona, primjenjuju se od dana stupanja na snagu ovog zakona na tražbine nastale prije dana stupanja na snagu ovog zakona za koje na taj dan još nije nastupila zastara (članak 5. stavak 1.).

Na potraživanja potrošača nastala prije stupanja na snagu ovog zakona, a koja u tom trenutku još nisu zastarjela i čiji su rokovi zastare utvrđeni člankom 118. i člankom 125. stavkom 1. Građanskog zakonika primjenjuju se odredbe Građanskog zakonika u dosadašnjoj verziji (članak 5. stavak 3.).

Na tražbine za koje je prema potrošaču nastupila zastara i u pogledu kojih na dan stupanja na snagu ovog zakona nije istaknut prigovor zastare primjenjuju se, počevši od tog datuma, učinci zastare iz Građanskog zakonika, u verziji ovog zakona (članak 5. stavak 4.).

Sažeti prikaz činjeničnog stanja i postupka

- 1 Na temelju ugovora o hipotekarnom kreditu u iznosu od 140 000 poljskih zlota (PLN) koji je tužiteljica sklopila 7. siječnja 2008. s društvom Bank Millennium S.A. utvrđeno je da je kredit indeksiran u švicarskim francima (CHF) nakon konverzije isplaćenog iznosa na temelju kupovnog tečaja švicarskog franka u skladu s tečajnom listom banke koja je bila na snazi na dan isplate kredita (članak 2. stavak 2.). Korisnica kredita obvezala se da će u 456 jednakih mjesečnih obroka otplatiti iznos kredita u švicarskim francima određen u poljskim zlotima primjenom prodajnog tečaja švicarskog franka koji je na snazi na dan plaćanja obroka kredita, u skladu s tečajnom listom društva Bank Millennium (članak 7.). U razdoblju od 15. veljače 2008. do 15. veljače 2021. osoba AC platila je banci iznos od 96 217,49 poljskih zlota na ime obroka koji se sastoje od glavnice i kamata.
- 2 Tužbom od 22. lipnja 2021. osoba AC zahtijevala je, među ostalim, da se u njezinu korist banci naloži plaćanje iznosa od 96 217,49 poljskih zlota uvećanog za zakonske zatezne kamate na ime neosnovanih plaćanja koja je izvršila u korist banke s obzirom na ništavost ugovora i da se utvrdi da je ugovor o hipotekarnom kreditu iz 2008. ništav. Nepravomoćnom presudom od 12. svibnja 2022. ti su zahtjevi prihvaćeni s obzirom na to da se ugovor protivi prirodi odnosa, kao i na nedopuštene ugovorne odredbe o utvrđivanju tečaja koji se koristio za izračun obroka i salda kredita te nedovoljno obavještanje potrošača o riziku.
- 3 U drugostupanjskom postupku tužiteljici je dostavljena i izjava banke u skladu s kojom banka koristi pravo na zadržavanje činidbe koju eventualno duguje tužiteljici sve dok tužiteljica ne ponudi vratiti banci protučinidbu, odnosno iznos kredita koji joj je banka stavila na raspolaganje na temelju ugovora o kreditu.

Glavni argumenti stranaka glavnog postupka

- 4 Tvrdnje o ništavosti ugovora i zahtjev za povrat koji iz njega proizlazi tužiteljica je obrazložila time da ugovor o kreditu sadržava nepoštene odredbe na temelju kojih banka može slobodno određivati tečaj indeksacije koje su još 2014. upisane u upisnik nedopuštenih odredbi koji vodi Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumenta (Ured za zaštitu tržišnog natjecanja i potrošača, Poljska), što također dovodi do toga da su te odredbe protivne prirodi odnosa i zakonu. Osim toga, tužiteljica se pozvala na to da je na nju prebačen tečajni rizik u cijelosti. U okviru žalbe osoba AC istaknula je prigovor zastare bankine tražbine obuhvaćene prigovorom zadržavanja i smatrala je da je rok zastare bankine tražbine počeo teći u trenutku izvršenja te činidbe, a najkasnije u trenutku u kojem su sporne ugovorne odredbe upisane u registar kao nepoštene, što dovodi do toga da je tražbina obuhvaćena prigovorom zadržavanja zastarjela u trenutku isticanja tog prigovora.
- 5 Međutim, tuženik je tvrdio da tražbina nije zastarjela. Pozvao se i na to da je prigovor o zastari protivan članku 5. Građanskog zakonika.

Sažeti prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 6 Na temelju klauzula o konverziji iz ugovora o kreditu koji su sklopile stranke, u slučaju isplate i otplate u poljskim zlotima konverzija se izvršava prema tečaju koji određuje banka i stoga se njima tuženiku daje potpuna sloboda u pogledu oblikovanja sadržaja činidbi stranaka¹. U sudskoj praksi Unije dosljedno se upućuje na to da korištenje tečajeva iz tečajne liste banke znači povredu ravnopravnosti ugovornih stranaka neravnomjernom raspodjelom prava i obveza između partnera u obveznom odnosu².
- 7 Zbog proglašenja ništavosti ugovora o kreditu stranke moraju međusobno vratiti sve činidbe izvršene na temelju tog ugovora (članak 405. Građanskog zakonika u vezi s člankom 410. stavkom 1. Građanskog zakonika). Naime, između banke i budućeg korisnika kredita nastaju dvije zasebne obveze povrata: obveza budućeg korisnika kredita da vrati iskorištena novčana sredstva i obveza banke da vrati izvršena plaćanja³. Na način podmirenja restitucijskih zahtjeva između stranaka primjenjuje se Direktiva 93/13, a članku 6. stavku 1. te direktive protivi se nacionalna sudska praksa kojom se ograničavaju restitucijski učinci vezani za utvrđenje nepoštenosti odredbe iz ugovora⁴. U slučaju poništenja ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga zbog nepoštenosti jedne od njegovih odredaba na državama članicama je da svojim nacionalnim pravom urede učinke tog poništenja, uz poštovanje zaštite koju ta direktiva pruža potrošaču, osobito osiguravanjem ponovne uspostave pravne i činjenične situacije u kojoj bi se on nalazio da ta nepoštena odredba nije postojala⁵.
- 8 U kontekstu tih podmirenja treba ocijeniti tuženikov prigovor zadržavanja u pogledu kojeg je Sud u presudi od 14. prosinca 2023. (C-28/22, TL, WE/stečajni upravitelj društva Getin Noble Bank S.A., t. 86. i 87.) utvrdio da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnog prava prema kojem, ako se ugovor o hipotekarnom kreditu koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluga sklopio s potrošačem više ne može održati na snazi nakon uklanjanja nepoštenih odredbi u tom ugovoru, taj prodavatelj robe ili pružatelj

¹ Vidjeti presude Sąda Najwyższyjeg (Vrhovni sud, Poljska) od 22. siječnja 2016., I CSK 1049/14; od 1. ožujka 2017.; od 11. prosinca 2019., V CSK 382/18; od 20. lipnja 2022., II CSKP 701/22 i od 8. studenoga 2022., II CSKP 1153/22.

² Vidjeti presude Suda od 30. travnja 2014., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai/OTP Jelzálogbank Zrt, t. 75. i od 20. rujna 2017., C-186/16, Ruxandra Paula Andriuc i dr./Banca Românească SA, t. 45.

³ Vidjeti odluku Sąda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 6. veljače 2021., III CZP 11/20.

⁴ Vidjeti presudu Suda od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, t. 75.

⁵ Vidjeti presudu Suda od 16. ožujka 2023., C-6/22, t. 33.

usluga može istaknuti pravo zadržavanja koje mu omogućuje da povrat činidbi koje je primio od tog potrošača uvjetuje time da mu potonji podnese ponudu za povrat činidbi koje je sam primio od navedenog prodavatelja robe ili pružatelja usluga ili jamstvo povrata tih potonjih činidbi ako ostvarivanje tog prava zadržavanja od strane istog prodavatelja robe ili pružatelja usluga za navedenog potrošača znači gubitak prava na zatezne kamate od trenutka isteka roka koji je dotični prodavatelj robe ili pružatelj usluga trebao ispuniti, nakon što je primio zahtjev da vrati činidbe koje su mu izvršene na temelju navedenog ugovora. Samo korištenje prigovora zadržavanja protiv potrošača stoga je dopušteno, ali treba samo ispraviti njegovu inhibitornu prirodu kojom se isključuje podnošenje restitucijskog zahtjeva potrošača na temelju dosadašnjeg tumačenja nacionalnog prava (vidjeti presude Sāda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 31. siječnja 2002., IV CKN 651/00 i od 7. siječnja 2005., IV CK 204/04). Bez tog obilježja prigovor zadržavanja i dalje može ispunjavati svoj zaštitni cilj i služiti osiguravanju ravnoteže u zaštiti legitimnih obostranih interesa vjerovnika i dužnika koji se ne može smatrati protivnim cilju i uvodnim izjavama Direktive 93/13 jer ne negira potrošačev zahtjev ni u pravnom ni u ekonomskom smislu. Ako se potrošač, uredno obaviješten i o tom aspektu ništavosti ugovora, ne odrekne zaštite, kao što je to slučaj u ovom predmetu, ne postoji osnova za to da se zaključi da nailazi na prepreke u ostvarivanju svojih zaštićenih prava jer mu zaštitu u potpunosti osigurava mogućnost da svoje manje potraživanje prebije većim bankinim potraživanjem, što može učiniti čak i nakon pravomoćnosti presude donesene u predmetu. Podnošenje prigovora zadržavanja stoga se ne može smatrati i zlouporabom prava jer predstavlja ostvarivanje pravičnih tražbina koje proizlaze iz potrošačeva svjesnog korištenja zaštite čiji je element obveza povrata drugoj stranci u žalbenom postupku isplaćene glavnice koja je uključena u odgovarajuću obavijest. Prema mišljenju Sāda Apelacyjnog (Žalbeni sud), institut prava zadržavanja stoga je koristan instrument koji služi osiguravanju ravnoteže u zaštiti legitimnih obostranih interesa vjerovnika i dužnika. Naime, poništenje ugovora o kreditu dovodi do, među ostalim, nevaljanosti jamstava dodijeljenih banci (hipoteke i drugih). Nemogućnost djelotvornog osiguranja navedene tražbine mogla bi, slijedom toga, dovesti do neprihvatljive, uključujući i aksiološki, situacije u kojoj bi banka u praksi bila lišena mogućnosti njezina namirenja.

- 9 Djelotvornost prigovora zadržavanja ovisi, među ostalim, o tome je li bankino potraživanje zastarjelo. Naime, u trenutku isteka roka zastare dolazi do prestanka prava zadržavanja. U tom je kontekstu ključno utvrditi početak roka zastare te tražbine u skladu s pravom Unije, uključujući načela djelotvornosti, pravne sigurnosti i proporcionalnosti.
- 10 Sud Europske unije u više je navrata istaknuo da poništenje ugovora o kreditu načelno dovodi do neposrednog dospijeca na naplatu preostalog iznosa kredita, koji bi svojom veličinom mogao nadići financijsku sposobnost potrošača, pa bi slijedom toga ono imalo prije za cilj sankcionirati potrošača, a ne davatelja

kredita⁶. Slijedom toga, Sud smatra da je nacionalni sud, ako se ugovor ne može održati na snazi nakon uklanjanja određenih nepoštenih odredbi i njegovo bi poništavanje imalo osobito štetne posljedice za potrošača, a ne postoje odgovarajuće odredbe nacionalnog prava koje bi mogle zamijeniti tu odredbu i potrošač nije izrazio želju za održavanjem na snazi nepoštenih odredaba, dužan poduzeti sve mjere potrebne za zaštitu potrošača od osobito štetnih posljedica, pod uvjetom da se ovlasti suda ne mogu proširiti izvan onoga što je nužno potrebno kako bi se ponovno uspostavila ugovorna ravnoteža, odnosno kako bi se potrošaču osigurala ta zaštita (vidjeti presudu do 25. studenoga 2020., C-269/19, Banca B. SA, t. 41. do 44.).

- 11 Pokušaj usklađivanja pravila ispitivanja po službenoj dužnosti nepoštenosti ugovornih odredbi i istodobnog omogućivanja potrošaču da prihvati posljedice ništavosti ugovora te istodobno upisivanja režima zaštite potrošača u poljski sustav sankcija za nepravilne pravne radnje bila je odluka Vijeća sedam sudaca Sąda Najwyższego (Vrhovni sud) s učinkom pravnog načela od 7. svibnja 2021. (III CZP 6/21). Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) u toj je odluci povezoao podnošenje bankina zahtjeva za povrat glavnice s konačnom nemogućnosti izvršenja ugovora, što zahtijeva da potrošač bude pravilno obaviješten o posljedicama nemogućnosti izvršenja (ništavosti) ugovora. Tek u slučaju da potrošač potvrdi nepoštenu odredbu ili je odbije potvrditi nastaje situacija u kojoj je „pravna radnja kojom se obvezuje na plaćanje bila ništava i nije postala valjana nakon izvršenja plaćanja” u smislu članka 410. stavka 2. *in fine* Građanskog zakonika. S tim je trenutkom povezana dospelost činidbi stranaka za povrat koristi stečenih bez pravne osnove (članak 410. stavak 2. Građanskog zakonika). U tom smislu, to je značilo da korisnik kredita nije mogao pretpostaviti da je bankin zahtjev zastario u roku koji se računa kao da je poziv na povrat isplacenog kredita bio moguć već na dan njegove isplate (članak 120. stavak 1. druga rečenica Građanskog zakonika). Kao glavni argument protiv mogućnosti računanja zastare bankinih zahtjeva od dana stavljanja glavnice na raspolaganje korisniku kredita ističe se nejednakost navedene sankcije u korist potrošača. Stoga, iako je ugovor koji je ništav zbog nemogućnosti izvršenja odredbi kojima se utvrđuje glavni predmet ugovora nepravilan *ab initio*, na temelju navedene odluke nedopušteno bi bilo tumačenje članka 120. stavka 1. Građanskog zakonika u skladu s kojim bi tražbine prodavatelja robe ili pružatelja usluga zastarjele prije nego bi on stekao pravnu mogućnost da potraživanje proglasi dospjelim. Time je rok zastare bankina zahtjeva bio povezan s trenutkom u kojem je saznala za konačnu i svjesnu volju

⁶ Vidjeti presude od 30. travnja 2014., C-26/13, Á. Kásler i H. K. Rábai/OTP Jelzálogbank Zrt, t. 80. do 84.; od 21. siječnja 2015., C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, Unicaja Banco SA/J. H. Rueda i dr. i Caixabank SA/M. M. Rueda Ledesma i dr., t. 33.; od 20. rujna 2018., C-51/17, OTP Bank Nyrt. i drugi/Teréz Ilyés i dr., t. 60. i 61.; od 26. ožujka 2019., C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA/Alberto Garcia Salamanca Santos i Bankia SA/Alfonso Antonio Lau Mendoza i Verónica Yuliane Rodriguez Ramirez, t. 56. do 58.; od 3. listopada 2019., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak protiv Raiffeisen Bank International AG, t. 48. i sljedeće; od 3. ožujka 2020., C-125/18, Marc Gómez del Moral Guasch/Bankia SA, t. 61. do 63.; od 25. studenoga 2020., C-269/19, Banca B. SA, t. 34. i od 27. siječnja 2021., C-229/19 i C-289/19, Dexia Nederland, t. 61. do 67.

potrošača da odbije ispravljanje nepoštenih ugovornih odredbi što dovodi do ništavosti ugovora *ex tunc*. Konstrukciju odgođene nemogućnosti izvršenja koja se temelji na zahtjevu da se od potrošača uzme izjava o prihvaćanju posljedica ništavosti ugovora Sud je osporio u presudi od 7. prosinca 2023.⁷, u kojoj je utvrdio da se mogućnost da se potrošač protivi primjeni Direktive 93/13 ne može shvatiti na način da mu se nalaže pozitivna obveza da se pozove na odredbe Direktive 93/13 putem formalizirane izjave podnesene sudu. Naime, ta se mogućnost sastoji samo od izbora koji potrošač ima, nakon što ga je nacionalni sud o tome obavijestio, da ne ističe nepoštenost i neobvezujuću prirodu ugovorne odredbe. Sud Europske unije još je više demontirao konstrukciju odgođene nemogućnosti izvršenja u presudi od 14. prosinca 2023., C-28/22, TL, WE/stečajni upravitelj društva Getin Noble Bank S.A (t. 59. do 75.) u kojoj je utvrdio da tumačenje poljskog prava koje je Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) prihvatio u odluci od 7. svibnja 2021. (III CZP 6/21) dovodi do nejednakosti pravnih sredstava koja može potaknuti prodavatelja robe ili pružatelja usluga da ne učini ništa povodom potrošačeva izvansudskog zahtjeva ili da odugovlači s izvansudskim postupkom na način da produlji pregovore, kako bi istekao rok zastare za tražbine potrošača, s obzirom na to da, s jedne strane, rok predviđen za njegove tražbine počinje teći tek od dana kada je sud utvrdio konačnu nemogućnost izvršenja predmetnog ugovora o hipotekarnom kreditu i, s druge strane, trajanje izvansudskog postupka ne utječe na kamate koje se duguju potrošaču. Takvom nejednakošću može se tako povrijediti, kao prvo, načelo djelotvornosti, kao i, prema mišljenju Suda, dovesti u pitanje odvratajući učinak koji se člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, u vezi s njezinim člankom 7. stavkom 1., želi pridati utvrđenju nepoštenosti odredaba sadržanih u ugovorima koje je prodavatelj robe odnosno pružatelj usluge sklopio s potrošačima. Slijedom toga, članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnog prava prema kojem, nakon što je ugovor o hipotekarnom kreditu koji je s potrošačem sklopio prodavatelj robe ili pružatelj usluga poništen zbog nepoštenih odredbi sadržanih u tom ugovoru, rok zastare tražbina tog prodavatelja robe ili pružatelja usluga, koje proizlaze iz ništavosti navedenog ugovora, počinje teći tek od dana na koji se potonji konačno ne može izvršiti, dok rok zastare za tražbine tog potrošača koje proizlaze iz ništavosti istog ugovora počinje teći od dana kada je on saznao ili je razumno mogao saznati za nepoštenost odredbe koja dovodi do te ništavosti.

- 12 Budući da je Sud odbio prihvatiti nejednako rješenje na štetu potrošača, važno je pitanje početka roka zastare bankina zahtjeva za povrat. U presudi od 16. ožujka 2023., C-6/22 (t. 30.), Sud se izričito protivio jednakoj raspodjeli gubitaka među strankama koja može sprečavati odvratajući učinak primjene nepoštenih odredbi prema potrošačima. Istodobno, Sud je doveo u pitanje mogućnost prodavatelja robe ili pružatelja usluga da potražuje sve druge iznose osim glavnice isplaćene na

⁷ Vidjeti presudu C-140/22, SM, KM/mBank S.A., t. 56. do 61.

temelju ugovora⁸. Stoga se može tvrditi da je povrat same glavnice nesporna obveza potrošača koja nije protivna cilju da se ponovno uspostavi situacija u kojoj bi se nalazio da nepoštene odredbe nije bilo.

- 13 Međutim, treba uskladiti prirodu zaštite potrošača koja se dodjeljuje po službenoj dužnosti i bezuvjetno traje od trenutka sklapanja ugovora te potrebu da se potrošaču omogući da je se odrekne. Iz sudske prakse Suda⁹ može se zaključiti da uključivanje u ugovor nepoštenih odredbi ne podliježe sankciji odgođene nemogućnosti izvršenja u smislu u kojem je to iznio Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) u odluci od 7. svibnja 2021. (III CZP 6/21), čiji je element bila volja potrošača da je koristi izražena u određenom roku izravno ili prešutno, što je predstavljalo svojevrsno razgraničenje između stanja obustave izvršenja ugovora i njegove neizvršivosti s retroaktivnim učinkom. Nakon što je Sud „uklonio” to razgraničenje, kako bi tumačenje bilo u skladu s europskim pravom, trenutčno treba prihvatiti da ta zaštita traje od početka do trenutka u kojem je se potrošač ne odrekne, što je približava apsolutnoj ništavosti ugovora. To otvara raspravu o trenutku u kojem počinje teći rok zastare bankina zahtjeva za povrat. U sudskoj praksi Suda nije jednoznačno odlučeno kada počinje teći rok zastare zahtjeva prodavatelja robe ili pružatelja usluga. Cilj je osigurati da on ne bude u sukobu s korištenjem prava koja se potrošaču dodjeljuju Direktivom 93/13 i da, slijedom toga, ne povređuje načelo djelotvornosti u vezi s načelom pravne sigurnosti i proporcionalnosti u smislu da posljedica bude primjerena stvarnoj težini djela koja se banci stavljaju na teret.
- 14 U slučaju obveza koje ne zastarijevaju, u koje je uključena obveza povrata neosnovano plaćenih iznosa, trenutak dospijea ovisi o pozivu dužniku na izvršenje (članak 455. Građanskog zakonika) i određuje mogućnost obračunavanja kamata (članak 481. Građanskog zakonika), a početak roka zastare za tužbu određuje najraniji mogući trenutak u kojem se tužba može podnijeti (članak 120. stavak 1. druga rečenica Građanskog zakonika). Stoga se smatra da rok zastare tražbine koja proizlazi iz neosnovanog plaćanja izvršenog na temelju apsolutno ništave pravne radnje počinje teći od trenutka u kojem je vjerovnik u najkraćem mogućem roku mogao pozvati dužnika na plaćanje, neovisno o tome kada je vjerovnik saznao da je plaćanje bilo neosnovano ili kada je zapravo pozvao dužnika na povrat neosnovanog plaćanja¹⁰.
- 15 U kontekstu sankcije koja proizlazi iz uključivanja nedopuštenih odredbi u ugovor, pravna osnova za nevaljanost ugovora koji sadržava nedopuštene odredbe nije jasna jer pravilo iz članka 6. Direktive 93/13 nije preneseno u poljsko pravo.

⁸ Vidjeti presudu od 15. lipnja 2023., C-520/21, Arkadiusz Szcześniak/Bank M. SA; rješenja od 11. prosinca 2023., C-756/22 i od 12. siječnja 2024., C-488/23.

⁹ Vidjeti presude od 7. prosinca 2023., C-140/22, SM, KM/mBank S.A. i od 14. prosinca 2023., C-28/22, TL, WE/stečajni upravitelj društva Getin Noble Bank S.A, t. 59. do 75.

¹⁰ Vidjeti presude Sada Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 29. travnja 2009., II CSK 625/08 i od 16. prosinca 2014., III CSK 36/14.

Dvojbe izaziva mogućnost utvrđivanja početka roka zastare zahtjeva za povrat prodavatelja robe ili pružatelja usluga slično kao i u slučaju apsolutne ništavosti ugovora uz izostavljanje elementa povezanog s potrebom da se u obzir uzme potrošačeva volja i njegova mogućnost da ispravi nedopuštene odredbe, što omogućuje da se ugovor održi na snazi i u velikoj mjeri štiti interese potrošača. Izjednačavanje tih sankcija ne bi odgovaralo pretpostavkama Direktive 93/13, ali dovelo bi do povoljnog učinka za potrošača u obliku zastare tražbine prodavatelja robe ili pružatelja usluga kojim se povređuju obveze koje proizlaze iz prava Unije i na taj se način izlaže opasnosti od zastare tražbina. Drugo je moguće rješenje povezivanje roka zastare bankine tražbine i objektivne mogućnosti da sazna za nepoštenost ugovornih odredbi ili njihovu mogućem učinku u obliku nevaljanosti ugovora. To je rješenje zrcalna slika tumačenja razvijenog u okviru prava Unije u pogledu početka roka zastare potrošačeva zahtjeva za povrat. To bi značilo odvajanje roka zastare bankine tražbine od položaja konkretnog potrošača u korist moguće opasnosti da se potrošač neće odreći zaštite koja proizlazi iz okolnosti kao što je upisivanje u registar ugovorne odredbe koja je upotrijebljena u tipskim ugovorima, na koje se tužiteljica pozvala u tužbi, ili činjenice da je Sud donio navedenu presudu u predmetu C-260/18, Dziubak, koja upućuje na dvojbenu mogućnost održavanja na snazi indeksiranog ugovora o kreditu sklopljenog u Poljskoj nakon uklanjanja nedopuštenih odredbi iz njega. U prilog tom rješenju može ići stajalište koje je Sud iznio u presudi od 21. rujna 2023., C-139/22, AM, PM/mBank SA, t. 46., u kojoj je utvrdio da se odredbama Direktive 93/13 ne protivi to da nacionalna tijela o kojima je riječ ugovornu odredbu o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatraju nepoštenom samo zato što je njezin sadržaj istovjetan sadržaju odredbe iz tipskog ugovora upisane u nacionalni upisnik nedopuštenih odredbi. Sud Europske unije stoga je uveo isključenje iz prometa klauzule nad kojom je proveden negativni apstraktan nadzor tipskog ugovora koji se provodi u svakom pojedinačnom uređenju odnosa. Sud Europske unije razvio je tu tezu¹¹ na način da je utvrdio da se taj učinak odnosi i na prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji nije onaj protiv kojeg je pokrenut postupak upisa navedene odredbe u taj nacionalni upisnik i kada tekst odredbe o kojoj je riječ nije istovjetan onomu odredbe koja je upisana u upisnik, ali ima isti opseg i proizvodi iste učinke u pogledu potrošača o kojem je riječ. Na temelju tako raširenih učinaka apstraktnog nadzora tipskog ugovora može se zaključiti da je od trenutka nadzora prilikom svakog pojedinačnog uređenja odnosa prodavatelj robe ili pružatelj usluga svjestan svoje nepoštenosti prilikom sklapanja ugovora, što treba dovesti do toga da u tom trenutku počinje teći rok zastare njegovih potraživanja koja mogu proizaći iz potvrđene nedopuštenosti tipskog ugovora. Međutim, taj koncept, slično kao i prethodni, ne uzima u obzir mogućnost da se konkretan potrošač odrekne zaštite.

- 16 Žalbeni sud stoga zagovara stajalište iz odluke od 7. svibnja 2021. (III CZP6/21) s ispravkom koji proizlazi iz presude u predmetu C-28/22 (t. 66. do 75.) koji se temelji na simetričnom povlačenju trenutka od kojeg treba računati rok zastare

¹¹ Vidjeti presudu od 18. siječnja 2024., C-531/22, t. 78.

bankina zahtjeva na dostavu poziva na plaćanje ili drugog dopisa, uključujući tužbu, kojim se izražava volja u pogledu korištenja zaštite potrošača. Naime, potrošač ima pravo ostvariti prava koja ima na temelju Direktive 93/13, pred sudom, kao i izvan suda, kako bi eventualno mogao ispraviti nepoštenost odredbe na način da je ugovorno izmijeni (vidjeti presudu Suda od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, t. 49.), pri čemu to pravo nije ograničeno nacionalnim pravom. Takvo rješenje omogućuje da se uzme u obzir posebnost zaštite potrošača u okviru koje potrošač odlučuje o tome hoće li je koristiti. Sve dok to nije slučaj, propust prodavatelja robe ili pružatelja usluga da potražuje tražbine koje proizlaze iz te zaštite ne treba dovoditi do negativnih posljedica za njega u situaciji u kojoj potrošač izvršava ugovor i bankine obveze da ga izvršava. Naime, zaštita se temelji na pretpostavci da je nevaljanost ugovora štetna za potrošača i on odlučuje hoće li na nju pristati, a ako pristane, posljedice nevaljanosti ugovora treba simetrično rasporediti u pogledu mogućnosti proglašavanja dospjelim potraživanja obiju ugovornih stranaka i roka njihove zastare. U presudi Suda od 15. lipnja 2023., C-520/21, Arkadiusz Szcześniak/Bank M. SA, t. 73. i 74., navedeno je da je i sama mogućnost da potrošač potražuje zakonske zatezne kamate uvjetovana poštovanjem načela proporcionalnosti.

- 17 Međutim, postavlja se pitanje u pogledu usklađenosti tako shvaćenih učinaka uklanjanja nedopuštenih ugovornih odredbi s prirodom zaštite potrošača koja traje od sklapanja ugovora i dodjeljuje se po službenoj dužnosti bez potrebe da se potrošač na nju pozove i s činjenicom prethodnog upisa nedopuštenog tipskog ugovora u registar s prethodno opisanim učincima. Budući da iz navedene sudske prakse Suda proizlazi da za dodjelu zaštite nije potrebno aktivno postupanje potrošača, nego neispravljanje nedopuštenih ugovornih odredbi, postavlja se pitanje je li u skladu s njom to da se početak roka zastare bankina zahtjeva uvjetuje takvom aktivnosti.
- 18 U slučaju da se prihvati da je bankin zahtjev zastario, sljedeće pitanje na koje treba odgovoriti jest usklađenost s pravom Unije tumačenja prava kojim se omogućuje da se ne uzme u obzir ta činjenica s obzirom na načelo pravičnosti. Naime, Direktiva 93/13 nalaže državama članicama, kao što to proizlazi iz njezina članka 7. stavka 1. u vezi s njezinom uvodnom izjavom 24., da predvide primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredbi u ugovorima koje prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima. Takva sredstva trebaju proizvesti odvracajući učinak prema trgovcima¹². Glavno se pitanje stoga odnosi na usklađenost s tim učinkom smatranja da je prodavatelj robe ili pružatelj usluga opravdano propustio potraživati tražbinu. Naime, on bi mogao odgađati potraživanje tražbina svjestan mogućnosti da tražbine postoje kako bi se zatim pozvao na načelo pravičnosti povezano s potrošačevom pasivnošću ili nesigurnošću u pogledu toga ima li pravo na zaštitu i njezine učinke.

¹² Vidjeti presudu Suda od 27. lipnja 2000., Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, t. 28.

- 19 Međutim, odvagivanje interesa obiju stranaka u granicama koje valja zaštititi prilikom održavanja odgovarajućeg odnosa između njih može dovesti do zaključka da se legitimni interes potrošača može i mora uzeti u obzir, ali samo do granica sukoba s interesom prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji treba zaštititi. Odbijanje uzimanja u obzir isteka roka zastare treba biti rezultat toga da je sud, kao što je to slučaj u ovom predmetu, uočio posebna obilježja činjeničnog stanja koja dovode do toga da načelno odobrenje zakonodavca u pogledu zastare tražbina u tom činjeničnom stanju nije relevantno. Od ključne je važnosti i razlika u duljini zastare potrošačevih i bankinih zahtjeva za povrat koji proizlaze iz istog pravnog odnosa. Tu je okolnost uočio i zakonodavac, što je izraženo u sadašnjem tekstu članka 117.¹ stavka 2. točke 1. Građanskog zakonika. Zaštita potrošača u pogledu prekluzivnih rokova i rokova zastare ograničena je i ne smije dovesti do neravnoteže u korist potrošača, koja bi mogla omogućiti zlouporabu¹³. Budući da potrošači mogu potraživati tražbine na temelju pojma stjecanja bez osnove pod uvjetom da su ispunjene pretpostavke za prihvaćanje te vrste tužbe utvrđene poljskim pravom, a nacionalni sudovi mogu izvršavati svoju nadležnost za odbijanje takvih tužbi ako one predstavljaju zlouporabu prava (vidjeti mišljenje nezavisnog odvjetnika od 16. veljače 2023. u predmetu C-520/21, t. 51.), također valja dopustiti mogućnost neprihvatanja prigovora zastare koji je podnesen protiv potrošača iz istih razloga.
- 20 Isto tako, ne može se zanemariti da, iako je banka mogla biti svjesna same nepoštenosti ugovornih odredbi koje su upisane u registar od prvih odluka donesenih u tom pogledu, nije bila svjesna njezinih učinaka jer se sudska praksa u pogledu posljedica te nepoštenosti za pravno postojanje ugovora još nije počela razvijati i stoga su se zaključci koji su iz nje proizlazili oblikovali drukčije nego sada i prevladavalo je stajalište da se ugovor može održati na snazi (vidjeti presude Suda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 4. travnja 2019., III CSK 159/17 i od 9. svibnja 2019., I CSK 242/18) sve do navedene presude Suda u predmetu C-260/18, t. 44., koja ipak nije zaustavila različito izjašnjavanje u nacionalnoj sudskoj praksi (vidjeti presude Suda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 19. rujna 2023., II CSKP 1627/22, II CSKP 1110/22 i II CSKP 1627/22). Isto tako, navedena odluka Vijeća sedam sudaca s učinkom pravnog načela od 7. svibnja 2021. (III CZP 6/21) mogla je ponovno, sve do prosinačkih presuda Suda, uvjeriti banke da rok zastare njihovih tražbina ne počinje teći prije nego što od potrošača uzmu izjavu o prihvaćanju učinaka ništavosti ugovora. Teško je zahtijevati od banke da predviđa u kojem će se smjeru razvijati sudska praksa. Primjena članka 5. Građanskog zakonika stoga može dovesti do zaključka da je neopravdano opteretiti prodavatelja robe ili pružatelja usluga negativnim posljedicama poduzimanja radnje usmjerene na osiguranje zahtjeva za povrat glavnice podnošenjem prigovora zadržavanja nakon isteka roka zastare te tražbine. Banka je dovoljno kažnjena time što je se lišava kamata, provizija i

¹³ Vidjeti mišljenje nezavisne odvjetnice od 14. studenoga 2019. u predmetu C-616/18, Cofidis SA protiv YU-a i ZT-a i predmetu C-679/18, OPR-Finance s.r.o. protiv GK-a, t. 74.

drugih prihoda koji proizlaze iz ugovora o kreditu, čime se ostvaruje odvrćajući cilj.

RADNI DOKUMENT